

Огози нашр: 01.03.2014

Ин ҷаҳонро нигар ба ҷаиши хирад.

НАВИДИ ДОНИШГОҲ

Моҳномаи филиали Донишгоҳи технологии Тоҷикистон дар шаҳри Исфара, октябри соли 2021, №8 (88)

Машъалафрӯзи хирад

Ҳамасола якшанбеи аввали моҳи октябр ҳамчун рамзи эҳтиром ба аҳли таълиму тарбия дар Ватани азизи мо – Тоҷикистони соҳибистиқлол Рӯзи омӯзгорон таҷлил мегардад. Дар кишвари маҳбуб мақому мартабаи омӯзгор хеле баланд аст ва ҳамагон омӯзгоронро самима эҳтиром мекунанду роҳнамои хеш ва машъалафрӯзи хирад медонанд. Метавон гуфт, ки халқи тоҷик табиатан эътиқодманду арҷгузори омӯзгорон аст:

Қадри устод аз падар беш аст,
В-аз падар устод дар пеш аст.
аз ҳамин ҷо маншаъ мегирад.

Паёми шодбонӣ

Бо гузашти айём мақому мартабаи омӯзгор боз ҳам боло меравад, эҳтиромаш мефиҷод. Имрӯз дар Ватани азизи мо омӯзгор ҳамчун "маҳзани маърифат", "ҷароғи хирад" ва "раҳнамои миллат" шинохта мешавад ва дар устуворсозии пояҳои худшиносии миллӣ, истиқлоли кишвар ва мунавварсозии роҳи фардои ҷомеа нақши барҷаста дорад. Боиси ифтихору шукргузори аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз эътиқодмандони самими омӯзгорон мебошанд ва аҳли маорифро аз маҳбубтарин афроди ҷомеа медонанд. Пешвои муаззами миллат таъкид кардаанд, ки "Муаллим ақл, шарафу вичдони ҷомеа ва симои асосии он мебошад. Вай донишу заковат, гармии дили худро бедареғ ба шогирдон - фарзандони худ медиҳад ва хешро аз ин хушбахт мешуморад". Сарвари давлат, ҳамчунин эътиқодмандии худро нисбат ба омӯзгорон чунин иброз доштаанд: "Тақдири хушбахтии мардум, ободии кишвар

ва афзоиши сарвати маънавии ҷомеа дар дасти шумо - омӯзгорони муҳтарам аст. Мо ба қудрату тавоноии шумо бовар дорем".

Замони муосир дар назди ҳар нафари аҳли маориф талаботи нав мегузорад. Аз ин рӯ, моро зарур аст, ки ҳамқадами замон бошем ва дар вусъати ислоҳоти соҳа - баланд бардоштани сифати таълим, пешниҳоди дастурҳои методӣ ва омода кардани кадрҳои соҳибтаҳассусу забондон мусаллаҳ бо донишҳои техникаву технологияи муосир ва мувофиқ ба меъёрҳои байналмилалӣ масъулияти бештар дошта бошем.

Имрӯз аҳли кормандони филиали Донишгоҳи технологии Тоҷикистон дар шаҳри Исфара бо ифтихор ва эҳтироми беандоза нони устодон, ки дар дониш, таҷрибаву малакаи дар сатҳи омӯзгорони баландтаҳассус меистанд, дар мисоли Сайфулло Бобоев, Муҳаммадхоча Яҳеев, Лутфулло Мухторов, Исмаилов Пулодов, Одиҷон Юлдошев, Светлана Тарасова, Саҳобиддин Ғафоров, Иномҷон Ҳомидов, Муҳайё Муллоева, Навоиддин Носиров, Сарвинозхон Раҳимова, Фирдавс Салимов, Шоистахон Усмонова, Муродҷон Ҷафаров, Зулолатхон Нарзуллоева, Насибахон Шаропова ва монандин инҳоро ба забон меоранд ва намунаи комили инсон - омӯзгор, тарбиятгар меонанд.

Дар фарҷом, шумо - устодон ва омӯзгорони гиромиро, ки бо дониш ва заковати баланд дар назди ҷомеа маҳбубияти хоса доред, ба муносибати Рӯзи омӯзгорон табрик намуда, бароятон саломатӣ, хушбахтӣ, рӯзгори осуда ва дастовардҳои рӯзафзуни таълимиву тарбиявӣ, илмиву эҷодӣ таманно дорам.

Музаффар ХОЛИҚЗОДА, н.и.у., директор.

Неъматҳои бебаҳои зиндагӣ

Забон неъматҳои бебаҳои зиндагии аҳли башар мебошад ва танҳо тавассути забон инсон метавонад эҳсос ва фикру андешаҳои худро иброз намояд.

Забони модарии мо – забони ширину шево ва шоиронаи тоҷикӣ, ки донишу маърифати тӯли ҳазорсолаҳо андӯхтаи мардумро дар худ нигоҳ доштааст, гӯётарин далели ҳасти ва сарнавиштасоз дар таърихи миллати тоҷик ба ҳисоб меравад. Яъне миллати шарафманди тоҷик таъриху фарҳанги камназири худро бо ҳамин забон иншо намудааст ва ба ҷаҳониён муаррифӣ кардааст. Осори Рӯдакӣ Фирдавӣ, Аттӯри Санойӣ, Саъдиву Ҳофиз, Мавлоно Балхиву Мавлоно Ҷомӣ ва садҳо нафари дигар, ки сарвати фарҳангиву маънавии миллати мо ба ҳисоб меравад, ҳанӯз чандин аср пеш навишта шудаанд, имрӯз барои мардуми мо дастрасу фаҳмо ва азизу гиромӣ мебошанд. Осори ҷовидонаи ин ниёгони бузургро ҳар як фарди соҳибмаърифати миллат имрӯз бо осонӣ ва бе луғат меҳонаду мефаҳмад ва аз маънии баланди он лаззат мебарад. Ин, албатта, мояи ифтихор ва сарфарозии ворисони мероси бузурги маънавий - мо мебошад.

Паёми шодбонӣ

Ба ҷуз он ки забони тоҷикӣ сарвати бебаҳои фарҳангӣ ва шиносномаи миллати мо дар арсаи ҷаҳон аст, он нахустунсури ваҳдати миллӣ ва ҳифзқунандаи ҳувияти миллӣ ба ҳисоб меравад. Ба ҳамаи мо маълум аст, ки пас аз давлати Сомониён забони миллии мо танҳо дар

даврони истиқлолият дар мақоми забони давлатӣ қарор гирифт ва истиқлоли давлатӣ бо истиқлоли забон тавъам гардид.

"Забони тоҷикӣ ва рушду ташаккули пайвасти он дар мақоми забони давлатӣ муҳимтарин рамзи истиқлоли давлативу сиёсии мо ба ҳисоб меравад. Зеро маҳз истиқлоли забони пояи истиқлолҳои кишварамонро ташкил медиҳад" қайд менамоянд Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. Забони давлатӣ аз рӯи қисми давлатдорӣ миллӣ аст, ки дар пайдорӣ ва суботи давлату миллат мақому нақши бориз дорад, аз ҳамин рӯ, забони миллатро ҳасти миллат донистаанд.

Дар назди мо - соҳибзабонону вазира ва масъулияти бузург истодааст, яъне чун ниёгон дар покизагӣ, ҷаззобӣ ва ширинию шевои забони миллӣ, нигоҳдошти асалати он кӯшиш намоем, дар рушду тақвияти он саҳм гузорем ва ба наслҳои фардо чун ганҷи бебаҳо боқӣ гузорем. Қарзи фарзандӣ ва рисолати инсонии мо, ки забони модарӣ амро эҳтирому эҳтиёт намоем ва мисли гаронбаҳотарин сарвати умрамонҷамеа азиз дорем.

Бо ифтихор ва садоқат ба забони тоҷикӣ ҳар фарди ватандӯсти кишварро ба муносибати Рӯзи забони давлатӣ табрик гуфта, ба ҳар шахс дар ҷодаи хизмат ба хотири ҳифз ва рушди забони давлатӣ барору комёбиҳо хоҳонам.

Музаффар ХОЛИҚЗОДА, н.и.у., директор.

Хониши сиёсӣ

Рӯйдодҳо

Дар кохи "Ҷавонон"-и таълимгоҳамон муовини аввали раиси Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Назарзода Ризо Шодӣ, муовини раиси шаҳри Исфара Мадина Бобоиён ва намояндагони раёсати вилоят ва шуъбаи кор бо ҷавонони шаҳри Исфара бобати амалисозии дастури супоришҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, қонуни ҶТ "Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон" хониши сиёсӣ доир намуданд.

Муовини раиси шаҳр Мадина Бобоиён оид ба ҳамеша ҷонибдор будани ҷавонон аз сиёсати ҷавонпарваронаи Пешвои миллат ва саҳмгузори онҳо рушду нумӯи ватани азизамон ибрози ақида намуд. Назарзода Р.Ш. дар хусуси моҳияту муҳтавои қонуни ҶТ "Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон" ҳарф зада қайд кард, ки қонун асосҳои ташкилӣ, ҳуқуқӣ, иҷтимоию иқтисодии тарбия, ташаккул ва камолоти ҷавонро муқаррар намуда, принсипҳо ва тадбирҳои таълики сиёсати давлатро дар соҳаи истифодаи пурсамари иқтисодӣ ва маънавии онҳо, ки ба манфиати ҷамъият равона мешавад, муайян мекунад.

Ҳамчунин афзуд, ки дар дастовардҳои замони соҳибистиқлоли саҳми ҷавонон бузург аст ва ҷавононро ба ҳимояи марзубум ва пос доштани қришҳои миллӣ даъват намуд.

Шарҳи қонуни нав

Дар маҷлисигоҳи "Ҷавонон"-и филиали Донишгоҳ бо намояндагони гурӯҳи кории Вазорати мудоғиба, шуъбаи корҳои дохилӣ подполковники адлия Пирзода Ҷовид, подполковники адлия Сайорифзода Қобил, майори адлия Ҳалимов Диловар ва намояндаи шуъбаи идеологияи МИҲД шаҳри Исфара Юлдошева Шаира воҳурии судманд бо донишҷӯён, раисони кумитаи маҳаллаҳо, омӯзгорон ва кормандони филиал баргузори гардид. Мавзӯи асосии вохӯрӣ, фаҳмонидани қонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи уҳдадорӣ ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ" буда, гурӯҳи корӣ доир ба ин мавзӯӣ баромад намуданд ва аз тарафи донишҷӯёну намояндагони суҳбати озод баргузори гардид.

Таҷлили Рӯзи Рӯдакӣ

Ба хотири бузургдошт ва пос доштани абармарди олами адаб – қофиласарои назм, маликшӯшуаро, сардафтери адабиёти классикии тоҷик устод Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва ба ифтихори Рӯзи Рӯдакӣ бо иштироки мушовири директор Пулодов И., мудири кафедраи фанҳои гуманитарӣ, н.и.х. Носиров Н.Б., омӯзгори калон Тарасова С.В., мудири китобхона Ризобоева Н.М., омӯзгор Ризоева Н.М., китобдор Ибрагимова Ҳ. ва донишҷӯён дар сатҳи баланд мизи мудаввар доир гардид.

Мизи мудавварро муаллими забони тоҷикии кафедраи гуманитарӣ Ризоева Н.М. ифтитоҳ намуд.

Дар раванди он мушовири директор И.Пулодов дар бораи поязгори адабиёти тоҷик, шоири башарият, забону сабаки равон ва фасоҳату балоғати шеъри Рӯдакӣ, шуҳрат ва мақоми ӯ дар адабиёти тоҷик ва берун аз он, омӯзгори калон, мудири китобхона Н.Ризобоева дар мавзӯи "Забони назми оламгири Рӯдакӣ", омӯзгори калон С.Тарасова доир ба таъсири Рӯдакӣ ба адабиёти рус ва мақоми ӯ байни миллати рус суҳанронӣ намуданд.

Донишҷӯён аз ашъори ноби қофиласаро байтҳо қироат карда, ситоиш ва васфи ӯро аз ҷониби муҳаққиқону адабони тоҷик ва бурунмарзӣ ба аҳли нишаст ироа намуданд.

Мухбири худамон.

Созмони Ҳамкории Шанхай - даргоҳи бовару эътимод

СХШ - 20 сол

Созмони Ҳамкории Шанхай (СХШ) созмони доимоамалқунандаи байнихукумати байналхалқӣ мебошад, ки оид ба созмон додани он 15-уми июни соли 2001 дар шаҳри Шанхайи Ҷумҳурии Мардумии Чин аз тарафи Ҷумҳурии Қазоқистон, Чин, Қирғизистон, Россия, Тоҷикистон ва Ўзбекистон эълон шуда буд. Пеш аз ин созмон механизми «Панҷгонаи Шанхай» фаъолият дошт. Сарони давлатҳои номбурда 15-уми июни соли 2001 дар шаҳри Шанхай Эълонияро оид ба «Созмони Ҳамкории Шанхай» имзо намуданд. Дар ин Эълония мақсадҳои асосии СХШ муайян шудааст. Ба мақсадҳои асосии Созмони Ҳамкории Шанхай дохил мешаванд:

- мустақамнамоии бовар ва муносибатҳои дӯстона миёни мамлакатҳои иштирокӣ;
- мусоидат ба ҳамкории самараноки онҳо дар соҳаҳои сиёсӣ, тичорат ва иқтисодиёт, илмӣ-техникӣ ва фарҳангӣ, инчунин соҳаи маориф, энергетика, нақлиёт, туризм, ҳифзи муҳити зист ва ғ;
- таъмин ва дастгирии муштаракӣ сулҳ,

бехатарӣ ва муътадилӣ дар минтақа;
- ҳаракат ба сӯи тартиботи нави демократӣ, ҳақиқатпарастӣ ва самараноки байналхалқии сиёсӣ ва иқтисодӣ;
- танзими усулҳо дар ҳамгирӣ бо иқтисодиёти ҷаҳонӣ;
- ҷустуҷӯи яқояи ҳалли проблемаҳои, ки дар асри 21 ба вуқӯ меоянд.

Мақомоти олий барои қабул намудани қарор дар СХШ Шӯрои сарони давлатҳои аъзо ба шумор рафта, як маротиба дар як сол ҷамъ мешавад ва қарор ва фармонҳоро нисбат ба тамоми масъалаҳои муҳими созмон қабул мекунад. Шӯрои сарони ҳукуматҳои давлатҳои аъзои Созмони Ҳамкории Шанхай як маротиба дар як сол барои таҳлили стратегияи ҳамкории бисёртарафа ва самтҳои афзалиятнок дар доираи созмон, ҳалли масъалаҳои тақдирсоз ва аҳамиятноки ҳамкории иқтисодӣ ва тасдиқи бучаи ҳарсолаи созмон ҷамъ мешавад.

Ғайр аз қаласаи Шӯрои сарони давлатҳо ва ҳукуматҳо механизми воҳуриҳои ҳарсола дар сатҳи вазирони корҳои хориҷӣ, иқтисодиёт, нақлиёт, фарҳанг, мудоғиба, бехатарӣ, прокурорҳои генералӣ, инчунин роҳбарони мақомоти марзбонӣ ва ҳолатҳои фавқулода амал мекунад. Механизми мувофиқатсозӣ бошад, дар доираи Созмони Ҳамкории Шанхай Шӯрои танзимқунандагони миллии давлатҳои аъзои СХШ мебошад.

Созмони Ҳамкории Шанхай дорои ду мақомоти доимоамалқунанда мебошад – Котибот дар Пекин, Сохтори минтақавии зиддитеррористӣ дар шаҳри Тошканд. Котиби иҷроия ва Директори кумитаи иҷроия аз тарафи Шӯрои сарони давлатҳо ба муддати се сол таъин карда мешаванд.

Нақшаи муҳим барои иҷрои барномаи «Ҳамкории бисёртарафаи иқтисодӣ-тиҷорати мамлакатҳои аъзои СХШ» соҳаҳои муҳимтарини иқтисодӣ, илмӣ-техникӣ ва гуманитарии ҳамкории шаш мамлакатро фаро мегирад ва 85 номгӯи ҷорабиниҳои аниқро дар самтҳои гуногун дар бар мегирад, аз ҷумла тичорат ва сармоягузориҳо, соҳаи гумрук, регламентҳои техникӣ, стандартҳо ва амалиёти баҳодихи мувофиқатӣ, соҳаҳои молия ва андоз, нақлиёт, комплекси агросаноатӣ, илм ва технологияи нав, технологияҳои информатсионӣ ва телекоммуникатсионӣ, истифодаи табиат ва муҳофизати муҳити атроф.

Ҳудуди умумии давлатҳои аъзои СХШ ба 30,2 млн. километри мураббаъ баробар мебошад, ки ин 3/5 ҳиссаи ҳудуди Евразияро ташкил дода, аҳолиаш 1,5 млрд. ё ин ки 1/4 ҳиссаи аҳолии тамоми кураи заминро ташкил медиҳад.

Ҷалбнокии Созмони Ҳамкории Шанхай бо он асоснок карда шудааст, ки вай мамлакатҳоеро муттаҳид месозад, ки онҳо кӯшишҳои зиёд барои гирифтани пеши роҳи экстремизм ва терроризм ва дигар хатарҳои ба бехатарии минтақавӣ ва муътадилӣ таҳдид карда истодаанд, ба ҳарч медиҳанд ва роҳи тараққиёти иҷтимоӣ иқтисодиро пешаи худ қарор додаанд. Ғайр аз ин, дар доираи СХШ мамлакатҳои Осиёи Марказӣ метавонанд кӯшишҳои худро бевосита ба ҳалли проблемаҳои дохилии минтақаи Осиёи Марказӣ равона созанд ва бо ин восита гуногунии дохилии онро бартараф кунанд.

Тарафи дигари муҳими фаъолияти созмон ин бевосита ҳаракати муштарак барои ташаккули бозори ягона мебошад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ дар фаъолияти як қатор ташкилотҳои байналхалқӣ ва гурӯҳҳои ҳамгирӣ ҳамчун аъзои баробарҳуқуқ ширкат меварзад.

Моҳи сентябри соли ҷорӣ дар шаҳри Душанбе ҷаиши 20-солагии Созмони Ҳамкории Шанхай бо иштироки сарони давлатҳои аъзо ботантана доир гардид. Ҷунонки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон гуфтаанд: "Дар тӯли таърихи бистсолаи худ СХШ ба яке аз созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ намунаи нав, ба сохтори нодири минтақавӣ муваббад гашт, ки борҳо хусусияти умумибашарии худро дар ҳаллу фасли масоили муҳими ҷаҳонӣ исбот кардааст. Ҷараёни рӯйдодҳои давраи ҷаҳонишавӣ ба таври возеҳ нишон дод, ки ягон давлат ба танҳои қодир нест, ки бо хатару таҳдидоти муосир муборизаи самаранок барад. Дар чунин шароит танҳо иқдомоти мувофиқашуда ва кӯшишҳои муштаракӣ ҳамаи давлатҳо метавонанд муассир бошанд".

Созмони мақур исбот намуд, ки сохтори инкишофёфта, пешрафта ва умедбахш барои ҳамкории минтақавӣ шуда метавонад. Дар фаъолияти худ СХШ метавонад ба баъзе душвориҳои давраи муаммоҳо дучор ояд, вале ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, созмон хуб фаъолият карда истодааст. Бо шарофати иштироки фаъолони ҳамаи тарафҳои ҳамкории СХШ дар соҳаҳои иқтисодиёт ва тичорат, бехатарӣ, сиёсӣ, илмӣ-техникӣ ва фарҳангӣ, инчунин дигар соҳаҳо ба натиҷаҳои дилхоҳ расидааст.

У. АРАБЕКОВ,
номзади илмҳои таърих.

Эмомалӣ Раҳмон: истиқлолияти забон ва пойдори он

Забони модарӣ ягона нишонаест, ки маҳз тавассути мансубияти инсон ба миллат муайян карда мешавад. Ва то ба имрӯз илм бештар аз ин далели муътамади мансубияти шахсро ба фардияти инсонӣ, падару модар, сарзамини аҷдодӣ, таърихи пайдоиш ва рушди миллӣ, урфу одати шоистаи дар тӯли ҳазорсолаҳо шинохташуда мебошад, дарёфт накардааст.

Забони модарии мо забони тоҷикӣ. Он яке аз муқаддасоти миллӣ ва аз бузургтарин арзиш ва бозгӯи фарҳангу маънавияти миллат ба ҳисоб меравад. Чунонки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон гуфтаанд: "Забони тоҷикӣ на фақат чавҳари ҳасти миллати мо, балки нишонаи барҷастаи қадимӣ будани фарҳанги мост. Таърих гувоҳ аст, ки аҷдоди тоҷикон борҳо бо нерумандтарин истилогарон рӯ ба рӯ шудаанд, вале бо бартари фарҳанг, асолати ойину суннатҳо ва андешаи миллии худ бар онҳо ғолиб омада хувиати миллии худро нигоҳ доштаанд".

Чун ба таърихи забон форсии дари тоҷикӣ менигарем, забони тоҷикӣ дар давраи салтанати Сомониён рушду нумӯ ёфта, дар олам мақоми баландро соҳиб шудааст. "Дар аҳди Сомониён забони тоҷикӣ ҳамчун забони шеърӣ шоирӣ, забони илму адаб бо покиву шириниаш воқеан оламгир шуд. Ва албатта, ин мартабаи олиро ба забони тоҷикӣ, пеш аз ҳама, соҳиби он - халқи тамаддунофарӣ мо, адибону олимони хушқалам ва меҳанпарастамон бахшидаанд" таъкид месозанд пешвои муаззами миллат. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки танҳо истиқлоли сиёсӣ омилҳои истиқлоли забонӣ мебошад.

Чун забони тоҷикӣ дар сатҳи истиқлоли забонӣ мақом ёфт, пас аз барҳам хӯрдани давлати Сомониён, адами истиқлоли давлатӣ, забони тоҷикӣ дар замони ҳукмронии бегонагон низ асолати худро нигоҳ дошта тавонист ва забони дарбор, аҳли ҳунар, фарҳанг ва адаб буд ва дар мақоми забони муоширати байни давлатҳо қарор дошт. Бо вучуду он ки даври гардун бар сари миллати тоҷик қабри беандозаро насиб гардонид, халқи тоҷик "сипари бозётимод" - забони модариро аз даст надовард. Аз ин хотир, Пешвои миллат мафҳуми истиқлоли давлатиро бо истиқлоли забонӣ тавъам медонад: "Забони тоҷикӣ ва рушду ташаккули пайваستاи он дар мақоми забони давлатӣ муҳимтарин рамизи истиқлоли давлативу сиёсӣ мо ба ҳисоб меравад. Зеро маҳз истиқлоли забонӣ пояи истиқлолҳои кишва-

рамонро ташкил медиҳад".

Аз таҷрибаи таърих аён аст, ки забон бе пуштибони сиёсӣву ҳуқуқӣ наметавонад рушд кунад, инкишоф ёбад ва вазифаи таърихӣ худро иҷро наояд. Танҳо пас аз давлати Сомониён забони миллии мо дар даврони истиқлолият дар мақоми забони давлатӣ қарор ёфт. Аз вазифаҳо ва ҳадафи асосӣ қарор доштани масъалаи рушди забони давлатӣ, мақом ва густариши он, ҳифзи арзишҳои миллии забон дар даврони соҳибистиқлоли аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам ҳукумати кишвар андешидани чораҳои тадбирҳои муассир ва назорат аз болои он далели фикр аст. Ин маънӣ дар баёни мучази Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дарҷ ёфтааст: "Забон руқнаи асосии миллат ва давлат аст, миллату давлат соҳиб ва пуштибони забонанд. Забон омилҳои асосии рушду камоли миллат ва давлат аст. Ин аст, ки забон ва миллату давлат дар паноҳи якдигаранд".

5-уми октябр - Рӯзи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Забони тоҷикӣ дорои мақоми давлатӣ гардид ва дар моддаи дуюми Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин омада: "Забони давлатии Тоҷикистон забони тоҷикӣ аст". Муҳимтарин ҳуҷҷате, ки дар асоси он Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шуд, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон" мебошад, ки ханӯз соли 1989 дар иҷлосияи даҳуми Шӯрои Олии Тоҷикистон қабул гардида буд. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон" коргузори мақомоти ҳокимият, идораҳои давлатӣ, корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳои ҷамъиятро бо забони давлатӣ талаб кард, вазъи ҳуқуқӣ ва истифодаи танҳо забони тоҷикӣ (давлатӣ)-ро муайян намуд ва забони русиро "забони муоширати байни халқҳо дар ҳудуди Тоҷикистон" эълон дошт. Бо гузашти замон – бист соли амал он нагавонист, талаботу ниёзҳои рӯзафзуни ҷомеаи кишварро дар даврони соҳибистиқлоли пурра қонеъ гардонад. Аз ин рӯ, зарурати аз нав ворид намудани тағйироту иловаҳо ба миён омад ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон 5-уми октябри соли 2009 бо таҳрири нав ба тавсӣ расид. Доир ба аҳамияти қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон" бо тағйироту иловаҳо Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ –

Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин иброз доштаанд: "Ин қонун вазъи ҳуқуқӣ, истифода ва дурномаи рушди забони давлатиро дар шароити кунунии муносибатҳои дохилӣ ва хориҷии кишвар танзим ва муқаррар менамояд. Қонуни мазкур дар асоси меъёрҳои пазируфташудаи байналмилалӣ дар иртибот ба вазъи ҳуқуқии забони давлатӣ таҳия гардида, дар он меъёрҳои истифодаи дигар забонҳо, аз ҷумла, забонҳои ақаллиятҳои миллии сокинони кишвар низ муқаррар гардидааст".

Эмомалӣ Раҳмон забони модариро аз далелҳои муътамад ва дастоварди тамаддуни мардуми тоҷик ва ҳамзамон, руқнаи муҳими таъминкунандаи амнияти давлатдорӣ миллӣ донистааст: "Арҷ гузоштан ба забони модарӣ омилҳои сарҷашмаи бақои ваҳдати миллӣ ва яке аз руқнаҳои устувори давлатдорӣ ба ҳисоб меравад".

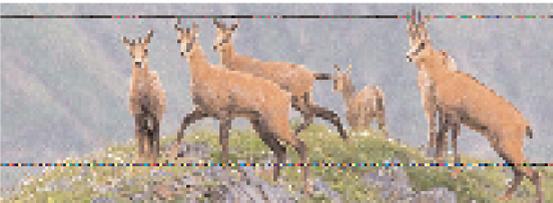
Бақои ваҳдату амнияти миллӣ бо омӯхтани донишони асосҳои таърихӣ чандҳазорсола, ки дар осори аҷдодонамон бо

тоҷик ва аз беҳтарин сифатҳои масъулиятшиносии ҳар як шахрванд ба ҳисоб рафта, ба ватандӯст, корбари соҳибтаҳассусу моҳир ва соҳибқори муваффақшудани шахс тавъам аст. Бо баробари дар сатҳи баланд донишони забони давлатӣ бо мақсади ҷорӣ кардани илму техникаи технологияи муосир ба хотири пешрафти минбаъдаи мамлакат ва ба роҳ мондани робитаҳои соҳаҳои гуногун бо давлатҳои тараққиқарда донишони забонҳои хориҷӣ, алахусус русӣ ва англисӣ зарур аст. Муҳаббат ба Ватану миллат моро водор мекунад, ки аз дастовардҳо ва муваффақиятҳои хориҷӣ ва давлатҳои пешрафта баҳравар шавем ва барои рушди бемайлони кишвар истифода барем. Тақия ба далелҳои илмӣ доир ба ин масъала Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид менамоянд: "Ҳар касе забони модарии худро хуб медонад, барои омӯхтани забонҳои хориҷӣ осон мегардад". Дар ин самт барои кулли мардуми тоҷик Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон намунаи беҳтаринанд. Пешво ба дараҷаи аъло аз захираҳои бойи луғавии забони модарӣ баҳравар буда, дар ибрази андеша доир ба қорҳои таҳқиқоти илмӣ, сабки гӯйиш дар таҳлили баррасии зухуроти таърихӣ ва олами муосир, ҳаёти рӯзмарраи ҷомеа ва ҳулосаҳои муҳим дар кулли соҳаҳои давлатдорӣ нишонҳои огоҳ будан аз тамоми ҷузъиёт ва назокати забону забоншиносӣ ва тавонии барҷастаи истифодаи имконоти забони тоҷикӣ дар нутқамон аст.

Пеш аз ҳама, рисолати инсонӣ, соҳибмиллативу соҳибзабониамон аст, ки ба татбиқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон", ки ба рушду тақмили минбаъдаи забони давлатӣ ва таҳқиқи меъёрҳои он мусоидат мекунад, дар танзими истилоҳотҳои илмӣ, фаъолияти коргузори, ҳифзи ва покиза нигоҳ доштани забони адабӣ, баланд бардоштани сатҳи сифати забони давлатӣ кӯшиш намоем. Чун Пешво забони модариро эҳтиром намоем, мунтазам барои устувор гардидани пояҳои забони давлатиамон саъю талаш намуда, барои ғани гардидани фонди луғавӣ, рушд ва нумӯи он талаш варзем, ҳамчун меросбари қору пайқори аҷдодон истиқлоли забонро пойдор ва ҷовидонӣ нигоҳ дорем. Эҳтиром гузоштан ба забони модарӣ - эҳтиром гузоштан ба Ватан, ба модар, ба миллат, ба фарҳанг ва тамаддуни ҳеш аст.

Н. РИЗОЕВА, мутахассис оид ба нашрияҳои даврӣ.

Гуноғунии биологӣ Тоҷикистон: роҳҳои ҳифз ва истифодаи оқилонаи онҳо

Инсоният аз қадимулайём барои қонеъ гардонидани талаботи ҳеш гуноғуннамудии биологиро чун яке аз восятаҳои асосии рӯзгузарони ҳеш истифода мебарад. Яъне инсон ҳамчун омилҳои антропогенӣ дар натиҷаи фаъолиятҳои гуноғуни ҳеш ба табиат ва муҳити зист таъсири манфӣ мерасонад. Фақат дар асри 19-ум қариб 70 намуди парандаҳо ва ширхӯрон аз байн рафтаанд, инчунин дар нимаи якуми асри 20-ум бошад, боз 40 навъи ҳайвоноти муҳрадорӣ хушкгард аз рӯйи Замин нест шуданд.

Маҳсусан, дар натиҷаи буридани дарахтон ва ҳамчун масолеҳи сохтмон ва сӯзишворӣ истифода бурдани онҳо ба гуноғуни биологӣ хисороти калон ворид намуда, боиси кам гаштани ҷангалҳо дар саросари сайёра гашт.

Соли 1994 қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи растаниҳо» қабул гардид. Соли 1988 ҷилди якуми «Китоби сурхи Тоҷикистон» ҷоп шуд, ки дар он 226 номгӯи наботот ва 162 навъи ҳайвоноти дар зерӣ таҳдиди маҳшавӣ қарордошта дохил гардида буд. Дар ҷилди дуюми «Китоби сурхи Тоҷикистон», ки (соли 2015) 267 навъи наботот ва 222 навъи ҳайвоноте, ки дар остонаи маҳшавӣ қарор доранд, дохил карда шудаанд. Ин нишон медиҳад, ки таъсири ба гуноғуни биологӣ зиёд шудааст.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои илман асоснокӣ муҳофизат баҳри истифодаи оқилонаи захираҳои олами набототу ҳайвонот андешида ва қонунӣ гардонидани шудаанд, ки барои беҳтар намудани муҳити зисти аҳоли ва насли ояндаи инсон бағоят заруранд.

Масъалаҳои нигоҳдорӣ ва дарёфти тадбирҳои ҳифз ва афзун гардондани саршумори ҳайвоноту набототе, ки нодир ва дар зерӣ ҳавфи нестшавианд, яке аз ҷузъҳои асосии муҳофизати табиат мебошад. Ин масъала тамоми мутахассисони ҷумҳуриро ба ташвиш меорад. Дар кишвари мо оид ба ин масъала мунтазам машваратҳои ҷумҳуриявӣ

ва ноҳиявӣ, ҷаласаҳо ва маҳфилҳои илмӣ бо ширкати олимону мутахассисони соҳаҳои гуноғун баргузор гардида, вобаста ба шароити маҳалли зист тадбирҳои амиқ андешида мешавад.

Дар асоси маълумоти навтарин, дар таркиби фауна ва флораи Тоҷикистон зиёда аз 13000 навъи ҳайвонот ва беш аз 4500 навъи растаниҳои гулдор муайян карда шудааст. Дар экосистемаҳои кӯҳӣ Тоҷикистон 80% гуноғуни биологӣ кишвар сокин гардидааст. Ҳаёт ва рӯзгори беш аз 70% аҳолии Тоҷикистон аз истифодаи бойиғариҳои табиӣ вобаста аст. Аз ин рӯ, ҳифз ва истифодаи оқилонаи захираҳои гуноғуни биологӣ омилҳои муҳимтарини беҳдошти некуаҳволии аҳоли ба ҳисоб меравад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1997 Конвенсияи Созмони Миллали Муттаҳидро оид ба ҳифзи гуноғуни биологӣ имзо намуда уҳдадор шудааст, ки дар ҳудуди мамлакат масъалаи ҳифзи ин гуноғуни биологиро таъмин

Пажӯҳиши устодони мо

намояд. Хатари буҳрони глобалии экологӣ дар асри гузашта ва давом ёфтани он дар асри нав ҳамаи мамлакатҳои дунё ва сокинони сайёраи водор месозад, ки баҳри ҳифзи гуноғуни биологӣ аҳамияти зарурӣ дошта шавад. Чунки гуноғуни биологӣ яке аз манбаъҳои асосии ба даст овардани маводи ҳӯроқворӣ, пӯшок, доруворӣ ва нӯшокии одамон ба ҳисоб рафта, дар ҳифзи муҳити зисти одамон, наботот ва ҳайвонот мавқеи калон лорад. Бино бар ин, баҳри нигоҳ доштан, зиёд намудан ва ҳифзи гуноғуни биологиву агробиологӣ бояд тамоми давлатҳо ва сокинони сайёра дар якҷоягӣ кӯшиш ва талаш варзанд.

Айни замон дар ҳудуди ҷумҳури чор мамнӯғҳои давлатӣ, 13 парваршироқ, боғҳои ботаникӣ, боғҳои миллӣ, мавзъҳои истироҳатӣ ва ғайра вобаста ба ҳифзи табиат ва сарватҳои табиӣ он фаъолият доранд, ки ҷиҳати барқарор намудани гуноғуни биологӣ мусоидат менамоянд.

Ҷамоа аз теъдоди зиёди навъҳои нодир ва теъдоди камӣ навъҳои дорои шумораи зиёди фардҳо иборат мебошад. Гуноғуни намудии ҷамоаи биотикиро асосан навъҳои нодирӣ дорои шумораи камӣ фардҳо муайян менамояд. Вобастагии байни теъдоди навъҳо ва шумораи фардҳои онҳо тавассути хатти қачи фуруҳамида шарҳ дода мешавад. Одатан ба таркиби ҷамоа якҷанд навъи дорои шумораи зиёди фардҳо ва навъҳои зиёди нодирӣ дорои

шумораи камӣ фардҳо дохил мешаванд. Навъҳои гуруҳи якум доминатӣ номида мешаванд. Онҳо дар системаи экологӣ мавқеи асосиро ишғол намуда, ҳосияти онро муайян мекунанд. Аз ин лиҳоз, ба системаи экологӣ нақши муҳимро доро нестанд ва бисёр кам вомехӯранд, лекин теъдоди онҳо дар ҷамоаи биотикӣ зиёдтар мебошад. Мавҷудияти онҳо, пеш аз ҳама, гуноғуни навьёри дар системаи экологӣ муайян намуда, бисёр ҳосиятҳои ҷамоаи биотикӣ аз мавҷудияти ин гуна навъҳо вобастагӣ дорад.

Алоқамандии байни бойиғариҳои намудӣ ва маҳсулнокии ҷамоа дар мисоли вобастагии теъдоди навъҳои мӯрчаҳои истеъмолкунандаи тухми растаниҳо ва дараҷаи боришот дар биёбонҳои ҷанубу ғарбии ИМА баръало мушоҳида мегардад. Дар ин гуна водихо хушқамолути тухмӣ баробари зиёд шудани боришот меафзояд. Дар навбати худ, дар мавзъҳои дорои боришоти зиёд дар байни навъҳои мӯрчаҳои мӯрчаҳои ҳаҷман калон (истеъмолкунандаи тухмиҳои ҳаҷман бузург) бештар ва мӯрчаҳои ҳаҷман хурд (истеъмолкунандагони тухмиҳои аз ҷиҳати андоза хурд) боз ҳам зиёдтар вомехӯранд. Эҳтимол, ҷамоаҳои нисбатан маҳсулнок ё худуди ҳаҷми тухмиҳои растаниҳо васеъ мебошад ва ё микдори онҳо то андозае зиёд аст, ки имконияти таъмин намудани мавҷудияти намудҳои иловагии мӯрчаҳо таъмин мегардонанд.

Аксарияти организмҳо ҳангоми мусоид будани шароити муҳит қобилияти дар як давраи кӯтоҳ зиёд намудани шумораи фардҳои ҳешро доро мебошад. Чунин ҳолатҳо ҳамчун вазъи таркиби шумораи фардҳои намуд ё таркиби популятсионӣ тавсиф дода мешавад. Лекин якбора зиёд шудани шумораи фардҳои ин ё он навъ ба вайроншавии алоқаҳои дар ҷамоа мавҷуда оварда намерасонад, чунки дар системаҳои экологӣ аз навъ бой теъдоди ниҳоят зиёди дарандагон, ҳамчунин гуруснагӣ ва беморихо шумораи фардҳои популятсионӣ навъҳоро ба дараҷаи аввала "оварда мерасонанд". Дар чунин мавридҳо баъзе дарандагон ҳамчун омилҳои танзимкунанда мешавад, яъне онҳо қобилияти дар асоси принципи "алоқаи баргардандаи манфӣ" ба зиёдшавии шумораи популятсионӣ сайди дарандагон зиёд бошад, ҳамон қадар фаъолнокии онҳо баланд мегардад. Дар натиҷа шумораи популятсионӣ сайди дарандагӣ якбора кам мешавад ва пас аз ин метавонад мушкилоти нави популятсионӣ ба амал ояд.

Наргис АРТИКОВА, мутахассиси шӯбаи тарбия.

Раёсат, кумитаи иттифоқи касаба ва ҷомеаи меҳнатии филиали Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон дар шаҳри Исфара ба омӯзгори калони фанни технологияҳои иттилоотӣ Фирдавс Салимов нисбат ба даргузашти **МОДАРАШ** ва ба мутахассиси пешбар оид ба музди меҳнат Абдуллоева Сафияхон Маматхоновна нисбат ба вафоти **БАРОДАРАШ** ҳамдардӣ изҳор мекунад ва ба пайвандону наздикони онҳо аз даргоҳи Худованд сабри ҷамил металабад.

Ҳайати эҷодӣ:

И. Пӯлодов,
Н. Ризоева,
Ф. Намадҷонова.

Мушовирон:

М. Холиқзода,
З. Солиев,
К. Мусаямова,
Н. Шаропова.

Минбари озодаи

устодон ва донишҷӯён
Суроға:
ш. Исфара, кӯчаи
Абдурасул Ҷўраев, 52

Теъдоди нашр 50 нусха.
Дар ЧСК
"Наби Фахрӣ"-и шаҳри
Конибодом ҷоп шудааст.
Супориши 1

Телефонҳо:
2-33-51, 2-23-95.
92 729 03 33
E-mail:
x-marifat@mail.ru